

Hvad ser du?

Man lærer meget af set læse *levnedsbeskrivelser*. Jeg fik i julegave flere biografier, som har gjort indtryk på mig. Den ene var den store russiske sangerinde *Galina Visjnevskajas* selvbiografi, den anden var *Jelena Bonners* skildring af hendes og hendes mands (den verdensberømte atomfysiker *Andrej Sakharovs*) kamp under hans eksil i *Gorki* for at skaffe hende udrejsetilladelse, så hun kunne få den nødvendige lægehjælp.

Når man sammenligner sin egen tilværelse med deres, må man sige: »Hvor har jeg kendt til få onde dage i sammenligning med dem!«

Ingen af dem er troende kristne, men begge er i mange henseender forbilleder for os. De har udvist et enestående mod; de har båret overvældende byrder; de har ikke banet sig vej på bekostning af andre.

Galina Visjnevskaja er gift med den verdensberømte cellist og dirigent *Mstislav Rostropovitj*, der gentagne gange har besøgt Danmark og bl.a. spillet med prins *Henrik*. De havde mod til at byde *Alexander Solchenitzyn* velkommen til at bo hos dem i deres datcha (sommerhus), da han var faldet i unåde. Han skriver i et brev til dem, at han næppe havde overlevet, hvis ikke de havde taget imod ham. De nægtede derfor også at skrive under på en fordømmelse af ham, hvilket ellers alle andre »kulturpersonligheder« gjorde for at redde deres eget skin. Da hun blev spurgt, hvorfor hun og hendes mand dog var så dumme og samfundsfjendtlige, svarede hun: »For at vore børn ikke skal foragte os, når de bliver voksne!« (Hun anvendte dog endnu drastigere udtryk, men dette var meningen.)

Hun er ikke from, men hun er gæv. Hun er såre temperamentsfuld, men hun er altid sig selv, smigrer aldrig og stiller sig aldrig an.

*

Jelena Bonners bog giver et forfærdeligt indblik i det sovjet-russiske retssystem. Man kan i virkelighed slet ikke tale om retsbeskyttelse. Det hemmelige politi har en uhyggelig magt. Der er ikke sket en gennemgribende ændring af *Stalins* system.

Mennesker bliver knust, hvis de er i vejen for magthaverne. Derfor skal der et næsten overmenneskeligt mod til at blive ved med at være sanddru.

Sakharov sætter menneskerettighederne højere end alt og er rede til at give sit

liv for dem. Han har lidt forfærdeligt, og næsten ingen af hans videnskabelige kollegaer har haft mod til at støtte ham; de har skrevet under på fordømmelserne af ham som antisovjettisk, o.s.v.

Lægestanden har også stillet sig til det hemmelige politis rådighed. Skrækkeligt at læse om – og skrækkeligt, at en dansk læge »viser forståelse« herfor og hævder, at Sakharov har haft det godt og frit i Gorki.

*

Disse to kvinder, *Galina Visjnevskaja*, en temperamentsfuld kunstnerinde, og *Jelena Bonner*, der er læge, har haft moral og mod nok til at stå det kolossale russiske magtapparat imod. Beundringsværdigt! De har ikke kæmpet imod vindmøller eller flagermus, men imod en totalitær verdensmagts overmægtige og frygtindgydende jerngreb, og de er ikke bukket under.

De har ikke solgt deres sjæle og er ikke (for at anvende et af den fyrige kunstnerindes udtryk) blevet spytslikkere for magthaverne; de har lyttet til deres egen samvittighed og taget konsekvenserne af at følge den og ikke krybe fejgt som næsten alle andre.

Man får et rystende indtryk af, hvordan magthaverne har kuet befolkningen, så den kun siger, hvad den skal sige.

Den store komponist *Sjostakovitsj* blev nærmest kvaset; han foragtede (som vel størstedelen af befolkningen) magthaverne, der foreskrev ham, hvorledes der skulle komponeres, og lukkede sig inde med sig selv og sit geni. Det er ikke til at fatte, at han kunne skabe sine mesterværker i den atmosfære, men det skyldes vel, at han var genial og måtte finde musikalske udtryk for sin skabertrang.

*

Galina har sammen med sin mand nu mistet sit russiske statsborgerskab. *Bulgannin*, der var regeringschef under *Krutsjof* i nogle år, lagde an på hende, men hun havde mod til at vise ham en kold skulder. Det blev *Brejshnev*, der med højtidelig mine underskrev dokumentet, der fradømte dem deres statsborgerskab som antisovjettiske!

*

Hun har gennemgået næsten alt, hvad et

menneske kan stilles i af rædsler. Hun var 14 år, da hun oplevede *Leningrads* og *Kronstadts* belejring, hvorunder hun selv kom døden nær, men blev fundet og sat til at bære lig bort. Hun har sultet og frosset og stået i de mest håbløse omstændigheder, men hun har aldrig givet op. Hun boede i mange år som så mange andre i en kollektiv lejlighed, hvor de var tredive mennesker om et køkken og et toilet. Hun har af gode grunde intet til overs for partiet, som hun afslører skånselsløst. Hun har kendt magthaverne indefra og udefra.

*

Hun og Jelena har imidlertid haft den fordel, at de var mere eller mindre verdensberømte; myndighederne kunne ikke straffe dem, uden at der blev lagt mærke til det overalt.

Der sidder i de sovjet-russiske arbejdslejre tusindvis af almindelige mennesker, der lider for deres overbevisnings skyld. De er ikke kendte af offentligheden; der lægges ikke på samme måde mærke til deres lidelser.

Vi har i dag mange trossøskende i disse lejre. Hvis lejrchefen synes, en fængslet ikke følger reglementet, kan han forlænge straffen.

Lad os ikke glemme dem! Lad os sætte tid til side for at gå i forbøn for dem!

Der er mange familier, hvor moderen nu er alene med børnene, fordi far er i arbejdslejr på grund af sin tro og sit vidnesbyrd.

*

Magthaverne har den opfattelse, at *magten går forud for retten*. Dermed gør de sig til Guds fjender og satans håndlangere.

Intet er mere afgørende for Gud end ret. Vi siger ofte, for tankeløst og for let, at Gud er nådens Gud. Ja, det er sandt; men han er først og fremmest *rettens* Gud. Aldrig tilsidesætter han retten, og aldrig skænker han nåde ved at se bort fra retten.

*

Hvad ville vi sige, om vi hver stund var overvåget af en eller flere betjente fra det hemmelige politi – hvordan ville vi føle det, hvis vore skridt blev overvåget i den grad, at vi ikke kunne tale med en gammel kone på torvet, uden at det blev bemærket – hvis vor post blev åbnet – hvis

vore egne breve blev forfalsket undervejs – hvis politiet nårsomhelst kunne trænge ind og endevende alt i vort hjem – hvis vi ikke turde køre ud i bil, fordi vi frygtede, at politiet havde arrangeret et ulykkestilfælde – hvis vi oplevede, at politiet i det tog, vi kørte med, havde tilrettelagt en sammenstimlen af mennesker, der begyndte at skælde os ud i vor kupe – hvad ville vi kort sagt sige, hvis vi var uden retsbeskyttelse, fordi magthaverne lader magt gå forud for ret, når som helst det passer dem?

*

Sådan har mangfoldige mennesker det ud over jorden; de allerfleste resignerer, bøjer nakken og giver op, stille sukkende.

Men der er altså nogle, der er tro imod deres samvittighed og sætter deres eksistens ind.

Hvor må vi være taknemmelige for dem. Hvor er vi dog forpligtede – jeg vil næsten sige *æresforpligtede* til at stå dem bi i vore bønner.

»Kom de fængslede i hu!«

*

En amerikansk videnskabsmand indenfor samfundsvidenskaberne (hvor meget de så har med videnskab at gøre!) er kommet til det resultat, at Danmark er verdens bedste land at leve i. Meget smigrende!

Det er det land, hvor der gøres mest for borgerne fra vugge til grav. Udmærket!

En fjernsynskommentator bemærkede hertil, at vi sandelig har drevet det vidt, thi »få har for meget og færre ...« og så sagde han ikke som gamle *Grundtvig*: »og færre for lidt« – men derimod: »og færre format!« Altså: få har for meget, og færre har *format*!

Hvad ville han dermed sige?

Formentlig, at den målestok, den amerikanske samfundsforsker anlagde, ikke kunne bruges, thi den viste intet om, hvorledes danskerne udviklede sig som mennesker – og det må dog være temmelig vigtigt, når man vil finde ud af, hvor godt landet er!

*

Anlagde vi denne kommentators målestok og så os om efter menneskeligt format, hvor befinder *Danmark* sig så?

Men i *Sovjet* – ja, der er sandelig opstået skikkelser af et kolossalt format – tænk blot på *Solchenitzyn* og *Sakharov* – og mange flere!

Det betyder naturligvis ikke, at *Sovjet* er et bedre samfund end det danske, men at det er uhyre svært for os alle at bære *gode* dage – de er ikke uden videre befor-

drende for det, der rejser mennesket op over det middelmådige!

*

Jeg læste også en biografi om vor store landsmand *H. C. Ørsted*, opdageren af elektro-magnetismen og dermed en af den moderne videnskabs fædre. Her var sandelig format, ikke blot hvad hans *evner* angik, men – og det er jo det, vi almindelige mennesker ser mest på – også m.h.t. hans *karakter*.

Han fødtes i 1777 her i *Rudkøbing*, hvor vi bor og er meget stolte af ham – hans statue står på Gåsetorvet ikke langt fra apotheket, hvor hans fader var apotheker – og her på *Langeland* voksede han og hans lillebror, *Anders Sandøe*, op. De blev sat i dagpleje hos en indvandret tysk parykmager og hans danskfødte kone, der – længe før drengene nåede skolealderen – begyndte at undervise dem. Parykmageren læste op af den tyske Bibel, og konen lærte dem at læse, overhørte dem i Bibelkundskab og lod dem lære katekismus og salmevers udenad. Efterhånden kunne de skrive og regne, men da parykmageren kun kunne lægge sammen og trække fra, måtte en ældre dreng lære dem at multiplicere, medens byens præst lærte dem at dividere. I sin faders bogskab fandt Hans Christian en gammel regnebog og lærte sig selv reguladetri.

Parykmageren led af en overordentlig nationalstolthed og benyttede enhver lejlighed til at fremhæve sin begejstring for alt tysk, og en norsk teologisk student, der gav dem en nødtørfug undervisning i latin og græsk, lovpriste Norge og udtalte sin foragt for alt dansk (ak, var det også sådan dengang – hvor har de slemme nordmænd altid været stygge mod os stakkels danskere!)

En bagersvend, der havde været på valsen, lærte dem at tegne, og en landinspektør lærte dem lidt matematik.

Byfogeden lærte Hans Christian fransk og Anders Sandøe engelsk, og da brødrene gensidigt underviste hinanden, lærte de sig at læse begge sprog. Hans Christian hjalp sin fader i apotheket, blev hurtigt grebet af laboratorie-arbejdet og anskaffede sig for sine sparepenge bøger om kemi og naturvidenskab. Samtidig bevarede han en levende interesse for poesi, oversatte romerske digtere og læste værker om historie og kunst.

I foråret 1794 brød brødrene op fra *Rudkøbing* og kom til *København*, hvor de blev optaget på universitetet. *Anders Sandøe Ørsted* blev den største jurist, Danmark har fostret, formentlig en af verdens førende jurister, *Hans Christian* blev en af vore allerstørste videnskabsmænd.

Han mødte megen modgang og måtte arbejde hårdt. Som professor holdt han 5

forelæsninger hver dag – man forestille sig, hvilket ramaskrig professorerne i dag ville opløfte, og hvordan de ville påpege, at det gik ud over forskningen – han havde utallige andre hverv, bl.a. som sekretær for Videnskabernes Selskab – han skabte ca. 2000 nye danske ord (f. eks. ilt, brint, grundstof) for at undgå fremmedord – han forskede og opdagede som bekendt elektro-magnetismen – han stod i forbindelse med alle ledende forskere og personligheder i ind- og udland – han tog sig af en anden *Hans Christian*, der også blev verdensberømt, nemlig *H. C. Andersen*, hvis geni han var opmærksom på før alle andre – han fejdede med *Grundtvig*, fordi denne ikke forstod, at en samvittighedsfuld videnskabsmand også ærer og søger sandheden – han stod i et nært forhold til *Oehlenschläger* – og under et dagligt hårdt slid udviklede han stadig sine evner og sin karakter og blev således af *format*, noget, vor tid savner så meget.

*

Biografierne handler som regel om rigt begavede mennesker, der har udrettet det overordentlige eller fremragende. Til dem hører de fleste af os ikke. Vi er skåret over en jævnere læst.

Dermed er det imidlertid ikke udelukket, at der også hos os kan skabes *format*.

Artiklerne om *fremgang*, om *mængde* og *vægt* handler i virkeligheden herom.

Her er blot tale om et format, som verden i regelen ikke lægger mærke til, nemlig dette *at Kristus vinder skikkelse i os*.

*

Det, der har gjort størst indtryk på mig i de nævnte biografier, jeg nylig har læst, er den enestående flid og udholdenhed, hvormed de omtalte personer har taget vare på deres *pund* og *talenter* og videreudviklet dem.

Her kan de godt stå som eksempler for os kristne! Hvorfor ikke tage ved lære, hvor man kan lære noget?

*

Endelig har jeg også læst en biografi om *Jeanne d'Arc*, Frankrigs nationalheltinde, der 19 år gammel blev brændt på bålet af englænderne d. 29. maj 1431. Retsprotokollen med udførligt referat af forhøret er bevaret.

Hun blev kun 19 år, men kom til at spille en afgørende rolle i hundredårskrigen mellem *Frankrig* og *England* og kan den dag i dag vække franskmænd til dåd ved sit eksempel.

Hun mente, at Gud havde kaldet hende, der ikke var andet end en almindelig bondepige, til at vække den slappe fran-

ske tronfølger og hans hær til helt anderledes helhjertet at gå imod englænderne, der havde besat store dele af landet, og det lykkedes hende, skønt purung, ved sin helhjertethed og alt sit hjertes renhed at forny kampmoralen; hun vandt en ufor-gængelig berømmelse, da hun i spidsen for tropperne førte franskmændene til sejr ved *Orleans* og fik hævet belejringen af den vigtige by. Hendes storhedstid var kort, kun ca. 1 år, så blev hun taget til fan-ge af englænderne og brændt.

Hvorledes skal man forklare hende? Det ved jeg ikke. Selv troede hun, at hel-generne talte til hende på Guds vegne, og i det katolske mørke, hun voksede op i, hørte hun næppe nogen sinde evangeliet.

Men også hende kan man lære noget af, nemlig helhjertethed, uforfærdethed, mod og ikke mindst troskab imod sin overbevisning.

Katolicismen har fostret mange beun-dringsværdige skikkelser, men ikke man-ge evangelisk frigjorte.

*

Lad mig af skyldigt hensyn til ungdom-men vende tilbage til *Hans Christian Ørsted!* Han var allerede dengang (o ve, o ve) meget imod, at man sagde *De* til hin-anden og ikke nøjedes med *du!*

De er en germanisme, indført fra Tys-kland (tysk *Sie*), men hører efter Ørstedes mening ikke hjemme i dansk, der oprin-deligt kun kender til *du*.

Ak, min modstand er brudt – jeg bøjer hovedet i skam og erkender mit nederlag – men fortsætter dog med at anvende *De*, vel vidende, at det er omsonst!

*

Således lærer man mangt og meget ved at læse levnedsskildringer, men man lærer dog allermest ved at omgås menneskene, som de er, allerhelst alle dem, der hører hjemme i Guds store familie.

Her møder man gang på gang i kød og blod det format, som kun Guds Ånd kan skabe, når den former et lille menneske efter Kristi billede. Her møder man ansigt til ansigt dem, der uden at vide det er eksempler for alle os andre.

Det er ikke altid dem, der har kendte navne. Når jeg ser tilbage på mit eget liv, tror jeg, at jeg har lært mere af de brødre og søstre, der ikke var kendt af offentligheden, end af dem med de kendte navne. Man behøver i virkeligheden slet ikke at læse biografier for at få læremestre, som

man kan tage ved lære af. Jeg har og har altid haft mængdevis af dem.

En af dem var *Jensine Sundrop*, der sov hen i Herren den 16. januar efter et strengt sygeleje. Om hende kan man uden at overdrive sige, hvad *Paulus* sagde om *Føbe*, at hun var en *menighedstjenerinde*, der har været *til hjælp for mange og for mig selv*. Hendes gæstfrihed, både da hun var forstanderinde for spædbørnehjemmet *Willeruplund* og derefter i hendes private lejlighed, kendte ingen grænser. Hendes omsorg for os alle var enestående. Hun var altid parat til at tjene, og tjenesten optog hende da også lige til det sidste. Min sidste samtale med hende på sygehu-set drejede sig bl.a. om båndoptagertjene-sten. Hun var af den gamle skole, der hav-de svært ved at finde sig i smøleri og glemsomhed; hendes egen gang foregik som regel i løb; hun forlangte orden i sagerne. Vi savner hende meget; vi takker Gud for hende af hele vort hjerte; vi fry-der os med hende over, at hun nu er brudt op for altid at være sammen med Herren; det er sandelig meget bedre.

*

En anden var vor broder *Viggo Rosenda-hl*, der sov hen i Herren den 10. februar efter et forholdsvis kort sygeleje. Også ham har jeg kendt i små 40 år og lært meget af. Han var en israelit, i hvem der ikke fandtes svig, ydmyg af hjertet og tro som få. Skriften rejser dette spørgsmål: »Man-gen er en velvillig mand, men hvo finder en trofast mand?« og jeg kan som svar herpå henvise til *Viggo*. Om det gik op el-ler ned, han var tro. Om vi andre ikke var det, han var det. Han efterlader et stort savn, ikke blot i sin hjemby *Esbjerg*, men overalt, hvor man kendte ham. På *Nyborg Strand* var han en søjle, og jeg ved knap nok, hvordan vi skal undvære ham. Som forbeder udførte han en gerning, hvis be-tydning først evigheden vil afsløre. Han var i Odense til gudstjeneste 5 uger før sin bottgang og opløftede da sin røst i en til-bedelse og bøn, som næppe nogen, der var tilstede, kan glemme. Han vidste, hans tid hernede var kort; han gjorde sig rede til at møde sin Gud; jeg fik lov til at tage afsked med ham kort tid før hans hjem-gang, og vi sagde: »På gensyn!« til hinan-den. Vidunderligt, at »Herrens venner in-gen sinde mødes skal for sidste gang!«

Det er en livets rigdom at have kendt mennesker, der uden den mindste tanke på egen fordel altid har været optaget af at tjene. *Viggo Rosendahl* og hans hustru

Ellen fik 48 år sammen, og skønt beske-denhed og ydmyghed altid var deres væ-sensmærke, og de aldrig trådte frem som førere eller ledere, men skjulte sig i ube-mærketheden, fik de en indflydelse langt ud over landets grænser. Det er en stor skare (større, end jeg har tal på) fra udlan-det, som de har taget imod, når de ankom med Englandsbåden til *Esbjerg havn*. Og den modtagelse, de beredte dem alle, smeltede og varmede hjerterne så meget, at de følte sig overvældede – vore venner praktiserede *Paulus'* ord: »Som Kristus har taget imod jer, tag således imod hve-randre!« Og så huskede *Viggo* og *Ellen* dem allesammen og omsluttede dem med deres bønner!

*

Vor gamle ven, dr. *Vagn Brøndum*, er med i lederskabet for en engelsksproget for-samling i *København*, hvor de tager sig af de mange udlændinge, der enten er udstationeret i hovedstaden eller opholder sig der i kortere tid; de har således været til stor hjælp for adskillige flygtninge.

Jeg havde lejlighed til at læse de prin-cipper, som de har lagt til grund for for-samlingsarbejdet og har fået lyst til at gengive dem her:

a. Troens princip.

I alt, hvad vi foretager os, vil vi sætte vor lid til Gud og stole på, at han fyl-der alle vore behov. Abraham gik ud »uden at vide, hvor han kom hen«. Det er kun Gud, der har ret til at lede os de næste skridt i hans retning og på hans veje.

b. Fællesskabets princip.

Som Guds familie er vi »hverandres lemmer« og har gaverne og tillige for-pligtelsen til at drage omsorg for hin-anden, dele med hinanden og i det hele taget leve og vandre videre fremad i kærlighed og endrægtighed.

c. Offerprincippet.

Hvis ikke hver enkelt af os såvel som familierne er villige til at ofre vor gan-ske naturlige ret til at råde over vor tid, vore penge, vort pri vatliv ,kan intetafvarigværdi ud rettesi Guds rige.

*

Det er bibelsk og så vel formuleret, at vi alle kan forstå det, overveje det og *prakti-sere* det!

*